

II. Meşrutiyetten Cumhuriyete İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Onun Eğitim ve Eğitimci Kavramları ile İlgili Düşünceleri

Ismail Hakkı Baltacıoğlu and His Ideas On Education And Concept Of Educator Between The Second Constitutionalist Period And Republic

Hamza ALTIN*

Öz

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 28.02.1886 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Babası aslen Kırşehir-Mucur'lu Baltacıoğlu İbrahim Ethem Efendi, annesi ise Düzceli Hamide Hanımdır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, II. Abdülhamit Devrini, II. Meşrutiyet Dönemini, Cumhuriyet ve 1950 sonrası çok partili dönemini yaşadı. 1 Nisan 1978 günü Ankara'da hayata veda etti.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, çok yönlü bir insandı. Terbiyeciydi, fikir ve bilim adamıydı. Aynı zamanda siyasi bir şahsiyet idi. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucularındandı. Döneminin en ünlü hatiplerindendi. Roman ve Tiyatro yazarı idi.

Millet olarak gelişmenin temel koşulunun eğitim olduğunu savunan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, sadece erkeklerin eğitimi ile bu işin yürüyemeyeceğini düşünmekteydi. Bu nedenle mutlaka kızların okutulması gerektiğini ileri sürmekteydi. Kadınlar sadece el işi ve ev idaresi konusunda değil, çocuk terbiyesi alanında da eğitim almalıydılar.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, mevcut eğitim sisteminin değişmesi gerektiği üzerinde durmaktaydı. Çünkü hâlihazırdaki eğitim anlayışımız kişisel girişimciliği ortadan kaldıran, azim ve cesareti yıkan, ezbere dayalı bir eğitim sistemidir. Aynı zamanda mevcut eğitim sistemi insanımızı tembel ve uyusuk yapmaktadır.

*Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
hamzaaltin@kilis.edu.tr

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yetişecek neslin kusursuz yetişmesinde aile ve çevreden ziyade eğitimcilerin rol oynayacağını söylemekteydi. Bu sebeple öğretmenlik mesleğini fevkalade önemsemekteydi. Ona göre eğitimcinin uğraştığı alan olan terbiye bir millet için her şeydi.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Eğitim, Sosyoloji, Felsefe, öykü, sahne oyunları, halk eğitimi ve din ile ilgili eserler kaleme aldı.

Anahtar Kelimeler: *İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Eğitim, Pedagoji, Okul, Öğrenci*

Abstract

İsmail Hakkı Baltacıoğlu was born in İstanbul on 28.02.1886. His father was Baltacıoğlu İbrahim Ethem Efendi from Mucur district of Kırşehir, and his mother was Hamide Hanım from Düzce. İsmail Hakkı Baltacıoğlu experienced Abdülhamid Revolution II, Constitutionalist Period II, and Republic and post-1950 multi-party period. He died on 1 April 1978 in Ankara.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu was a well-versed person in many areas. He was a pedagogue, an educator, an intellectual and scientist. At the same time, he was involved in politics during his time because he was among founders of the Free Republican Party. He was one of the most famous rhetoricians of that period. Also he wrote novels and plays.

Believing that education is a prerequisite for a nation's development, İsmail Hakkı Baltacıoğlu argued that it can be ensured by schooling of girls besides boys. In his opinion, women should receive education in not only handwork and householding but also child rearing.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu placed much emphasis on changing the current education system because it relies on memorization being detrimental to personal initiatives, will and courage. The system also leads our people to be lazy and unmotivated.

From his point of view, educators must play a more important role than family and environment for bringing up a well-educated generation. Hence, profession of teaching is of utmost importance. He thought that pedagogy, as working area of educators, meant all to a nation.

Keywords: *İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Education, Pedagogy, School, Student*

A. İsmail Hakkı Baltacıoğlu

1. Hayatı

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 28.02.1886 yılında İstanbul'da dünyaya geldi.¹ Babası aslen Kırşehir-Mucurlu Baltacıoğlu İbrahim Ethem Efendi, annesi ise

¹İbrahim Agâh Çubukçu, "Ord. Prof. Dr. Baltacıoğlu'nu Kaybettik", *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 15.

Düzceli Hamide Hanımdır.² Babası, Kuran-ı Kerim üzerine çeşitli incelemeler yapan, bunları yayınlayan, hattat ve müziğe meraklı bir insandı.³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun yetişmesinde annesi ve babasının önemli etkileri olmuştur. O, bunu eserlerinde çeşitli vesilelerle dile getirmiştir:

“Mutlu bir çocukluk geçirdim. Annem ve babam bana bir tek fiske vurmadılar. Kişilik teşekkülüm, böylece daha baştan itibaren hürriyet ile belirlenmiş oldu. Bu yaratıcılığımın temel taşıdır”.⁴

İlköğretimine dört buçuk yaşında Sirkeci’de bir mahalle mektebinde başlayan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, daha sonra Şemsülmekatip ve özel bir okul olan Meşrifiküyüzet adlı okullara devam etti.⁵ Ortaöğretimi için Fevziye mektebi’ne gönderilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun buraya ait anıları pek olumlu değildir. Özellikle okulun fiziki özelliklerinden memnun kalmaz ve bunu şöyle ifade eder: *“Fevziye mektebinin hatırası, benim için çok ehemmiyetlidir. Çünkü benim terbiye alanındaki ihtilalciliğimi hazırlayan o olmuştur”*. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, pedagoji ile ilgili ilk eserlerinden olan *Talim ve Terbiyede İnkılâp*’taki konuları işlerken adı geçen okuldaki olumsuz gözlemlerinden yararlandığını belirtmektedir.⁶

1903 yılında Vefa İdadisi’ni bitiren,⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bir yıl sonra Darülfünun-ı Osmanî’nin Ulûm-u Tabiiye şubesine kaydoldu. Dört yıllık öğrenimden sonra buradan mezun oldu.⁸ Darülfünun’da öğrenimini sürdürdüğü sırada bir taraftan da çalışma hayatına atıldı. Bu yıllarda Divan-ı Hümayun Kalemi ve Divan-ı Hümayun Mühime Kalemi’nde çalıştı.⁹ 1910 yılında Satı Bey’in tavsiyesi ve dönemin Maarif Nazırı Emrullah Efendi’nin tasvibiyle, Pedagoji ve Elişleri Öğretimi konularında incelemelerde

² Kemal Aytaç, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 17, S: 1, 1984, s. 238 ; “Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı”, *Posta Kutusu*, S: 3, İstanbul, 2004, s. 94.

³ M. Zerrin Akgün, “Çeşitli Yönleri İle Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 38.

⁴ Necmettin Tozlu, *İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, 1989, s. 1; Kemal Aytaç, “İ.H. Baltacıoğlu’nun Hayatı ve Faaliyetleri”, *D.T.C.F Araştırma Dergisi*, C. IX, 1979, s. 165–166.

⁵ A. Ulusoy, “Baltacıoğlu, İsmail Hakkı”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C. II, Ankara, 2002, s. 177.

⁶ Kemal Aytaç, “İ.H. Baltacıoğlu’nun Hayatı ve Faaliyetleri”, s. 169.

⁷ Oya Dağlar, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Türk Milli Eğitimine Katkıları”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, *Bilgi ve Bellek, Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi*, Yıl: I, S: I, 2004, s.119; “Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı”, *Posta Kutusu*, S: 3, İstanbul, 2004, s. 94.

⁸ Kemal Aytaç, “Baltacıoğlu’nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 4.

⁹ *Yeni Adam*, “Baltacıoğlu’nun Bulunduğu Görevler”, S: 921, Mayıs 1978, s. 13.

bulunmak üzere, Maarif Nezareti tarafından Avrupa'ya gönderildi.¹⁰ Avrupa'da Fransa, İngiltere, Belçika ve İsviçre gibi ülkeleri gezdi.¹¹ Özellikle Fransa'da okul, tiyatro vb. eğitim ve kültür kurumlarını inceledi. Oradaki eğitimcilerle fikir alışverişinde bulundu. “*Fransa’da geçirdiğim zaman ömrümün en feyizli zamanıdır*” dediği¹² geziden döndüğünde Dârülmualimîn’de ve Şemsülmekâtip’te öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. 1913’de Darülfünun’da Fenn-i Terbiye müderrisliğine yani pedagoji profesörlüğüne atandı.¹³ Ders nazırı olarak görev yaptığı Şemsülmekâtip’te Avrupa’da gördüğü yenilikleri uygulamak istedi ancak patlak veren I. Dünya Savaşı bu isteğini engelledi.¹⁴ 1918’de Tedrisat-ı Taliye (Orta Öğretim) müdürlüğüne atanan, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu görevinden sonra kısa bir müddet Tedrisat-ı Aliyye (Yüksek Öğretim) genel müdürlüğü yaptıktan sonra Heyet-i Teftişîye Reisliğine (Teftiş Kurulu Başkanlığı) getirildi.¹⁵ 1923 yılında İstanbul Üniversitesi’nin Edebiyat Fakültesi Dekanlığı’na daha sonra da “*Darülfünun Emîni*” sıfatıyla rektörlüğüne atandı.¹⁶ Böylece Cumhuriyet döneminin ilk üniversite rektörü oldu.¹⁷ 1933 yılında çıkarılan üniversite kanunuyla kadro dışı bırakılarak görevini son verilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, ölümüne kadar kesintili de olsa yayını sürdürdüren *Yeni Adam* dergisini çıkartmaya başladı.¹⁸ 1942 yılında Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’ne profesör olarak atandı.¹⁹ 1950 yılına kadar iki dönem Afyon ve Kırşehir milletvekili olarak parlamentoda görev yaptı.²⁰

¹⁰ Kemal Aytaç, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi”, *Milli Kültür*, S. 49, Temmuz 1989, s. 1.

¹¹ Necmettin Tozlu, *a.g.e.*, s. 8-10; Kemal Aytaç, “İ.H. Baltacıoğlu’nun Hayatı ve Faaliyetleri” s. 176-178; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, “Hayatım”, *Yeni Adam*, S: 221, 23 Mart 1939, s. 78; S: 224, 13 Nisan 1939, s. 81.

¹² Enver Ziya Karal, “Baltacıoğlu’nun Eğitim Tarihimizdeki Yeri”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 20.

¹³ *Yeni Adam*, “Çok Yönlü Düşünür ve Yazar İ. Hakkı Baltacıoğlu”, S: 921, Mayıs 1978, s. 56.

¹⁴ Cavit Binbaşoğlu, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, İstanbul, 1995, s. 91.

¹⁵ Necmettin Tozlu, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁶ Rıdvan Ege, “Sevgili Baltacıoğlu Ailesi”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 21.

¹⁷ Neşet Çağatay, “Baltacıoğlu’nu da Yitirdik”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 28; Ali Rıza Önder, “Hocanın Yeri”, S: 921, Mayıs 1978, s. 33.

¹⁸ Mehmet Faruk Bayraktar, “Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı”, *TDVİA*, 1992, C. 5, İstanbul, s. 36.

¹⁹ Hüsamettin Bozok, “Bir Defter Kapanırken” *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 60; İbrahim Ağâh Çubukçu, *a.g.m.*, s. 15.

²⁰ Abbas Çelik, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Din Eğitimimiz”, *Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 14, 1999, s. 169.

Hüsn-i Hat öğretmenliği de yapan İsmail Hakkı Baltacıoğlu,²¹ hat sanatında kendine özgü olan “*Hatt-ı muavvec*” ve “*Alev yazısı*” ismi verilen üslubu oluşturmuş bir hattattı.²² Yazı bilimci idi ve bu konuda “*Yazı bilirkişiliği*” isimli bir çalışması mevcuttu.²³ Yazının nasıl öğretileceğine dair yayınladığı *Yazının Usul-i Tedrisi* isimli eserinde özellikle ilkökul öğretmenlerine yazma eğitimi ile ilgili kıymetli bilgiler vermekteydi.²⁴ Ayrıca muallimliği sırasında Dârülmualliminde taşradan gelen eğitimcilere yazı ile ilgili çeşitli konferanslar verdi.²⁵

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerini, Cumhuriyet ve 1950 sonrası çok partili dönemini yaşadı.²⁶ 1 Nisan 1978 günü Ankara’da hayata veda etti.²⁷

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, çok yönlü bir insandı. Terbiyeciydi, fikir ve bilim adamıydı ve siyasi bir şahsiyet idi.²⁸ Terakki Perver Cumhuriyet fırkasından sonra ilk çok partili denemeler çerçevesinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurucularındandı.²⁹ Döneminin en ünlü hatiplerindendi. Roman ve tiyatro yazarı idi.³⁰ *Türk’e Doğru* eseri ile tüm sanat kollarına program çizmek isteyen bir kuramcıydı.³¹ İslam Dini’nin çeşitli konuları ile ilgilenen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Kuran-ı Kerim’i Türkçeye çevirdi.³²

2. Eserleri

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, çeşitli alanlarda çok sayıda eser kaleme almıştır. Binin üzerinde makale yazan İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun önemli

²¹ Şevket Beysanoğlu, “Baltacıoğlu ve Gökalp’la İlgili Birkaç Anısı”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 46.

²² Berin U. Yurdadoğ, “Baltacıoğlu’nu da Yitirdik”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 29; Suut Kemal Yetkin, “Büyük Bir Öncü”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 23.

²³ A. Pulat Gözübüyük, “Bilgin ve Düşünür Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 30.

²⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Yazının Usul-i Tedrisi*, Matbaa-yı Amire, İstanbul, 1340, s. 16-17, 27-28.

²⁵ İsmail Hakkı, “İslam Yazılarının Tarihçesi - Sülus Nevii”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, S: 18, 1327, s. 213-222; “İslam Yazılarının Tarihçesi - Talik Nevii”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, S: 20, 1328, s. 65-73.

²⁶ Emirhan Ilıpınar, “İ. H. Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 50.

²⁷ Hesene Ilgaz, “Ölümünün Kırkıncı Günü”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 51.

²⁸ Burhan Felek, “Baltacıoğlu da Göçtü”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 58.

²⁹ Tuna Baltacıoğlu, “Kişiliğinin Bilinmeyen Yönleri ile Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 63.

³⁰ Suut Kemal Yetkin, *a.g.m.*, s. 22.

³¹ Haldun Taner, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 59.

³² *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 62.

bir kısmı eğitimle alâkalı olan kitaplarının sayısı yüz otuzu geçer.³³ Bunları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Eğitim ile ilgili eserler.
2. Sosyoloji ile ilgili eserler.
3. Felsefe ile ilgili eserler.
4. Sanat ile ilgili eserler.
5. Roman, öykü, sahne oyunları ile ilgili eserler.
6. Gençlik için kaleme alınmış eserler.
7. Halk eğitimi için yazılmış eserler.
8. Dinî konularla ilgili eserler.³⁴

Eğitim ile ilgili eserleri otuzun üzerindedir.³⁵ Bu alandaki eserlerinin başında henüz 25- 26 yaşında yazdığı ilk eseri olan *Talim ve Terbiye'de İnkılâp* gelmektedir.³⁶ Adı geçen eseri İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Avrupa gezisi sonrası kaleme almıştır. Eser o zamanki eğitim sistemine tepki içermektedir.³⁷

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, söz konusu eser için:

“*Talim ve Terbiye'de İnkılâp'ın neşri bizim memleketimizde faaliyetçilik cereyanının ilk mübeşşiri olmuştur. Bu kitap ilk defa olarak atalet, taaddî, tecrit ve hafıza usullerine karşı isyan ediyor ve faaliyet prensibini temin ediyordu.*” demektedir.³⁸

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eserlerinden bazıları şunlardır:

Talim ve Terbiye'de İnkılâp, İstanbul, 1912.

Tadil-i Huruf Meselesi, Şekiller Nasıl Tetkik Olunur, İstanbul, 1912.

Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor, İstanbul, 1913.

Elişlerinin Usul-u Tedrisi, İstanbul, 1914.

³³ Mehmet Faruk Bayraktar, *a.g.m.*, s. 37.

³⁴ M. Rauf İnan, “Zamanın önünde Düşünen ve Yürüyen Adam”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 17.

³⁵ M. Rauf İnan, *a.g.m.*, s. 17.

³⁶ H. Raşit Öymen, “Baltacıoğlu ve Yeni Adam”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 10; Ali Rıza Önder, “Hocanın Yeri”, s. 33.

³⁷ Cavit Binbaşoğlu, *a.g.e.*, s. 92.

³⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İçtimai Mektep*, Ankara, 1942, s. 182; Kemal Aytaç, “Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi”, s. 6.

- Terbiye ve İman*, İstanbul, 1914.
Terbiye-i Avam, İstanbul, 1914.
Resmin Usul-u Tedrisi, İstanbul, 1915.
İlm-i Terbiye Konferansları, İstanbul, 1915.
İzmir Konferansları, İstanbul, 1915.
Terbiye İlmî, İstanbul, 1916.
Din ve Hayat, İstanbul, 1918.
Maarifte Bir Siyaset, İstanbul, 1919.
Coğrafyanın Usul-i Tedrisi, İstanbul, 1920.
Eşya Derslerinin Usul-i Tedrisi, İstanbul, 1920.
Terbiye Dersleri, İstanbul, 1923.
Umumi Pedagoji, İstanbul, 1930.
Mürebbilere, İstanbul, 1932.
Terbiye, İstanbul, 1932.
İçtimâî Mektep Nazariyesi ve Prensipleri, İstanbul, 1932.
Tarih ve Terbiye, İstanbul, 1933.
Türk'e Doğru I, İstanbul, 1942.
Türk'e Doğru II, İstanbul, 1943.
Türklerde Yazı Sanatı, Ankara, 1958
Pedagojide İhtilal, İstanbul, 1964.

B. Eğitim ve Eğitimci Kavramları İle İlgili Görüşleri

1. Eğitim ile İlgili Görüşü

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre terbiye, fertlerde bir şahsiyet vücuda getirme işidir.³⁹ Eğitim, bireylerin yaratılışlarında var olan hafıza, zekâ vb. özelliklerinin yanında kişide var olan yetenekleri geliştirmek, onu hayatta başarılı olabilecek şekilde yetiştirmektir.⁴⁰ Kısacası eğitim insanları hayata kolayca uyum sağlayacak şekilde donatmaktır.⁴¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun ifadesiyle “*Terbiyenin vazifesi insiyak halk etmek değil,*

³⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Ferdî Terbiye”, *Muallim*, C. I, S: 5, 15 Teşrin-i Evvel 1332, s. 137.

⁴⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiye'de İnkılâp*, İstanbul, 1329, s. 10.

⁴¹ Necmettin Tozlu, *a.g.e.*, s. 108.

mahlûk insiyakları muhite tetabuk etmektir".⁴² Ona göre her devrin eğitim maksatları farklıdır. Doğal olarak yirminci yüzyıllıklerde farklı olmalıdır.⁴³

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiye'de İnkılâp* isimli eserinde eğitimin amacını şöyle açıklamaktaydı:

"Bugün yaşamak azminde bulunan bir milletin, bir cemiyetin, çocuklarının talim ve terbiyede yalnız bir maksadı olabilir, bu maksat onları hayata hazırlamaktır".⁴⁴ Asıl olan "Mektep için mektep" değil, "Hayat için mekteptir". Daha sonra yazdığı bir makale de ise yeni devirde okulların, derslerin daha hakikatten ve hayattan yana olması gerektiğini belirtmekteydi.⁴⁵

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1900'lerin başında ortaya çıkan "Eğitim Reformu" veya "Reformcu Eğitim" adı verilen akımın Türkiye'deki temsilcisiydi.⁴⁶ Aynı zamanda O, Cumhuriyet Devri'nde Köy Enstitülerinin kuruluşundan sonra sıkça adı geçen üretici eğitim görüşünden II. Meşrutiyet döneminde bahseden ilk eğitimcilerdendi.⁴⁷ Ayrıca kimi araştırmacılara⁴⁸ göre "İçtimai Mektep" isimli eseri köy enstitülerine esin kaynağı olabilecek söylemler içermekteydi.⁴⁹ O, öğrencinin "Müstahsil şahsiyetini" yok etmek yerine onun bu şahsiyetinin geliştirilmesi gerektiğini düşünmekteydi.⁵⁰

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitim anlayışının ülkemizdeki gelişim sürecini şöyle tarif etmekteydi:

II. Meşrutiyetten önce eğitimimizde kitap başroldeydi ve eğitim "Nassa" dayalı olarak verilmekteydi. O, bu devri "Teokratik Devir" diye adlandırmaktaydı. 1908 ile başlayan devir ona göre "Eklektik" bir devirdi. Bu devrin en önemli özelliğinin laik ve İslami akidelerin bir arada bulunmasıydı. Bu dönem pedagoji faaliyetlerinin de başladığı dönemdir.⁵¹

⁴² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmi*, İstanbul, 1332, s. 104.

⁴³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Asrımızın Terbiye Gayeleri", *Muallim*, C. 1, S: 1, 15 Temmuz 1332, s. 10.

⁴⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiye'de İnkılâp*, s. 8.

⁴⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Asrımızın Terbiye Gayeleri", s. 12.

⁴⁶ Kemal Aytaç, "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Reformu Kuramı", *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2006, s. 85; Söz konusu devirde eğitim akımları ile ilgili geniş bilgi için bkz: Mustafa Ergün, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri*, Ankara, 1996, s. 41-156.

⁴⁷ M. Rauf İnan, "Zamanın Önünde Düşünen ve Yürüyen Adam", s. 16.

⁴⁸ Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, (Yay. Haz. Engin Tonguç), Ankara, 2000, s. 5.

⁴⁹ Mahmut Cuda, "Ulu Baltacıoğlu", *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 34.

⁵⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Tarih ve Terbiye*, İstanbul, 1933, s. 175; Necmettin Tozlu, *a.g.e.*, s. 109.

⁵¹ Hıfzırahman Raşit Öymen, "Kitaplar Arasında" *Ülkü*, C. III, S: 32, 1943, s. 20.

Sonraki devri realizm olarak değerlendiren İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bundan sonraki devrin en gelişmiş devir olacağını, bir “İçtimai Mektep” dönemi gerçekleşeceğini düşünmekteydi.⁵²

Eğitimin meselesinin çözümü için her şeyden önce bir ideal sahibi olunmak gerektiğini savunan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu konuda şunları savunmaktaydı:

“Hülasa maarif meselesinin halli, idealin teşkil ve tesisine bağlıdır. Bir ideal doğmadıkça bir maarif yapılamayacaktır”.⁵³ Bulgarların eğitimde kat ettikleri mesafenin bu konudaki “İmanları” ile ilgili olduğunu düşünen İsmail Hakkı Baltacıoğlu şunları ilave etmekteydi:

“Tehavvül ve tekâmülün bu türhüsü ancak dinî, millî, vatanî bir imanın kuvvetiyle izah edilebilir. İmansız, gayesiz bir maarifin yapacağı terakki sıfırdır”.⁵⁴

İsmail Hakkı Baltacıoğlu kullandığı iman kavramı içerik itibarı ile sekülerdir ve bilinçli, hırslı, kararlı, arzulu ve yaşam dolu anlamına gelmektedir.⁵⁵ Hal böyle olunca bu kavramlardan yoksun bireylerin geleceğin inşasına katkı yapmaları beklenemez.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yaptırarak öğrenmeyi önemsemekte, soyut bilgiye karşı çıkmaktaydı.⁵⁶ Bu çerçevede tiyatroyu eğitime hizmet edebilecek sanat dalı olarak düşünmekteydi. Bu nedenle okullarda tiyatroya yer verilmeliydi. Ancak okul tiyatrosunda yetenek ve beceri aranmamalı ayrıca oyun sahnesiz, kostümsüz, suflörsüz ve doğaçlama oynanmalıydı. Oyun bu şekilde olursa çocuğun kişiliği gelişir ve yaratıcılık gücü artar.⁵⁷ Ayrıca oyun öğrencilere vatan sevgisi aşılacak özellikte olmalıydı.⁵⁸

⁵² Necmettin Tozlu, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma” s. 120.

⁵³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye ve İman*, İstanbul, 1914, s. 46.

⁵⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 75.

⁵⁵ Faruk Öztürk, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Felsefesinde ‘İman’ ve ‘Ahlak’ Kavramı” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 41, S: 1, 2008, s. 231-232.

⁵⁶ Ali Rıza Önder, *a.g.m.*, s. 33.

⁵⁷ Sevdâ Şener, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Tiyatro”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 24-25.

⁵⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Terbiyede İnkılâp Lazım”, *Yeni Fikir*, S: 12, 1 Haziran 1329, s. 365; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, birçok konuda olduğu gibi tiyatro konusunda da milli ve özgün olmaktan yanadır. Bu konuda bkz: Nurhan Tekerek, “Tiyatromuzun Modern Tiyatroyla Kesişmesi Yolunda Gelenekselin Önemi ve Baltacıoğlu’ndan Bir Deneme: Kafa Tamircisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 1, S: 1, Ocak-Temmuz 2005, s. 157-172.

Aslında yalnız tiyatro değil, nerdeyse bütün güzel sanatların eğitim amaçlı kullanılabileceğini düşünen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bunları şöyle sıralamaktaydı:

Musiki: Dünyanın en yaygın sanatı olan musiki, eğitimin en cömert ve etkili aracıdır. Bu vasıta ile toplumun bütün fertleri eğitilebilir.⁵⁹

Resim: Mevcutlar ve mefkûreleri ifade etmek için en uygun vasıta olan resimle yalnız küçükleri ve gençleri değil halkın tamamını eğitmede kullanabiliriz.

Heykel: Resimle kıyaslandığında eğitimdeki etkisi daha fazla olan heykel de eğitim araçlarımızdan biri olmalıdır.⁶⁰

Mimari: Şekil sanatları arasında tesiri en az olmasına rağmen mimari de dini eğitimde önemlidir.

Raks: “*Ahlak, hayatın ahengi ise raks ahengin hayatıdır*” diyen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, dansında bir eğitim aracı olabileceğini vurgulamaktaydı.⁶¹

Edebiyat: Hem canlı bir tasvir hem de kuvvetli bir musiki olan edebiyat resim ve musikiden kuvvetli bir terbiye aracıdır.⁶²

Çocukların günlük hayatta oynadığı oyunların da eğitime katkısı olacağını düşünmekteydi.⁶³ Fakat geleneksel olarak ebeveynlerin uslu uslu oyunun yaklaşımına karşı çıkmaktaydı. Oynanan oyunların “*Yaramaz ve faal*” olarak oynanması gerektiği fikrindeydi. Örnek olarak o tarihlerde Osmanlı ülkesinde pek yaygınlaşmamış olan, İngilizlerin oynadığı futbolu vermekteydi. Ona göre bu oyun eli, kolu, bacağı ve kafayı hatta “*Bütün aksam-ı bedeniye*” çalıştırmaktaydı.⁶⁴

Eğitim konusunda yenilikçi ve modern eleştirel tutum geliştiren İsmail Hakkı Baltacıoğlu, mevcut eğitim sisteminin değişmesi gerektiği üzerinde durmaktaydı. Çünkü ona göre hâlihazırdaki eğitim anlayışımız kişisel girişimciliği ortadan kaldıran, azim ve cesareti yıkan ezbere dayalı bir eğitim sistemidir. Aynı zamanda mevcut eğitim sistemi insanımızı tembel ve uyuşuk yapmaktadır.⁶⁵

⁵⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 210.

⁶⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 211.

⁶¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 212.

⁶² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 213.

⁶³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 184.

⁶⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 59.

⁶⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu konularda çeşitli konferanslar verdi ve söz konusu konferanslar Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuasında yayınlandı. Bkz: “*Riyazat-ı Bedeniye*”,

Bu sistemin değişmesi için eğitime hareket getirilmelidir. “*Mekteplerimiz dağlarla, ovalarla teçhiz edilmelidir*”. Kk, pis odalardan uzaklaşmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için hareket-i bedeniye önem verilmelidir. Sıbyan mekteplerinden Darlfnn’a kadar eğitimin bütün kademelerinde hareket-i bedeniye yer almalıdır.⁶⁶

İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun yenilikçi görüşlerinden eğitime etki eden faktörlerden evre, aile, fiziksel ortam gibi kavramlar nasibini almıştır. Ona göre ocuk üzerinde tesir eden etkenlerden, yani okul, aile ve muhit içerisinde en önemli rol oynayan ailedir. Okulun etkisini artırmak için okulların gündüzlü yerine leyli (yatılı) olması gerekmektedir.⁶⁷

Millet olarak gelişmenin temel koşulunun eğitim olduğunu savunan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, sadece erkeklerin eğitimi ile bu işin yryemeyeceğini dşunmekte ve mutlaka kızların okutulması gerektiğini ileri sürmekteydi. Kadınlar sadece el işi ve ev idaresi konusunda değil, ocuk terbiyesi alanında da eğitim almalıydılar.⁶⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, kızların eğitimine yönelik çalışmalar yürüttü ve ülkemizde kızların da okuyabileceği niversitenin (İnas Darlfnn) kuruluşunda nc rol oynayanlar arasına girdi.⁶⁹ Kızların erkeklerle bir arada oturamayacaklarına dair daha önce bir fetva yayınlamış olmasına rağmen 1921 yılında Edebiyat Fakültesi müderrisleri reisi olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu kız ve erkeklerin aynı sınıfta ders yapmaları kararını verdi.⁷⁰

Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası, C.4., No: 26, 15 Haziran 1330, s. 326-338; *Riyazat-ı Bedeniye*, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, C.4., No: 27, 7 Temmuz 1330, s. 360-367.

⁶⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Terbiyede İnkılap Lazım”, s. 364; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bir başka makalesinde, memleketin muhtaç olduğu yeni neslin yetiştirilmesinde sadece “Mektep hocasının malumatı, imanı, ihtirası” değil, aynı zamanda “Babanın, ananın hatta nahiyeye müdürünün, kaymakamın, valinin... hlusa hem hükümetin hem de milletin alakası, tesiri vardır” demektedir. Bkz: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Muallimler Kurtaracak Fakat Nasıl?” *Yeni fikir*, C. 3, S: 21, 1 Mayıs 1330, s. 658.

⁶⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 141.

⁶⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 218.

⁶⁹ A. Ulusoy, *a.g.m.*, s. 180; Kemal Aytaç, “Baltacıoğlu’nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi” s. 4; Kemal Aytaç, “İ.H. Baltacıoğlu’nun Hayatı ve Faaliyetleri”, s. 186.

⁷⁰ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de ağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1998, s. 204; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Yeni Adam* dergisinde yayınladığı hatıralarında bu konudan da bahsetmekteydi: “Darlfnn konferans salonu hınca hınç doldu ve bu hal bütün yıl boyunca devam etti.” Bkz: Tezer Taşkıran, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, (Yer ismi yok), 1973, s. 44.

Ayrıca verdiği konferanslarda ve eserlerinde özellikle şu konuların altını çizmiştir:

1. Her şeyden önce eğitim milli olmalıdır.
2. Eğitim yaratıcı özellikte olmalıdır.
3. Eğitim, müspet ve maddi olmalıdır.
4. Eğitim dünyevi olmalıdır.
5. Eğitim bireysel olmalıdır.
6. Bütün eğitim-öğretim kurumlarında tarıma yer verilmelidir.⁷¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitimi tanımlarken şu öğelere yer vermekteydi:

1. Çocuğun içinde bulunduğu muhit, 2. Çocuğu bu muhite intibakını temin eden mürebbi, 3. Mürebbinin muhit hakkındaki telakkisi 4. Mürebbinin kullandığı vasıtalar (usul) 5. Muhitin ve mürebbinin tesirini alan çocuk.⁷²

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitimi sadece okullarla sınırlandırılmış bir mefhum olarak görmez ona göre halk eğitimi de çok önemlidir.⁷³ Zira “Adam yetiştirmek için yapılacak iş adamın yetişeceği çevreyi var etmektir”.⁷⁴ Milleti bir tepeye benzeten İsmail Hakkı Baltacıoğlu, tepenin yüksek tabakalarını “*Havas*”, alt tabakalarını ise “*Avam*”ın oluşturduğunu söylemekteydi. Bu nedenle bir milletin tekâmülü, için halk eğitimi gerekli görmekteydi.⁷⁵ Halk eğitiminde askerlik ocağının da çok uygun olacağını düşünmekteydi.⁷⁶

Eğitim konusunda sıra dışı sayılabilecek bir şahsiyet olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun, diğer eğitimcilerden ayrıldığı noktalar şunlardı:

1. Eğitim, bireyin bir yeteneğini değil, tüm kişiliği geliştirmelidir.
2. Kişilikler sadece hakiki ortamda ve gerçek çalışmalar yoluyla gelişirler.

⁷¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, İzmir, 1331, s. 27-33; Cavit Binbaşıoğlu, *a.g.e.*, s. 99; İsmail Hakkı Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, C. I, İstanbul, 1946, s. 188.

⁷² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye Dersleri*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1339, s. 10.

⁷³ Nebahat Göçeri, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Halk Eğitim Anlayışı”, *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. III, S: 1, Ocak-Haziran 2003, s. 39-82.

⁷⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Pedagojide İhtilal*, İstanbul, 1964, s. 101.

⁷⁵ Serap Ayhan, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Halk Eğitimi ile İlgili Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 23, S: 1, 1990, s. 285-306.

⁷⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye-i Avam*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1330, s. 21, 47.

3. Okullarda gerçek çalışmaya dayalı üretici bir eğitime geçmeli, suni el işlerine dayalı eğitim terk edilmelidir.

4. Okullar birer sosyal kurum olarak demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır.⁷⁷

2. Eğitimciler İle İlgili Görüşleri

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun kendisi de ilkokuldan üniversiteye eğitimin bütün kademelerinde görev almış bir eğitimci idi. Bu nedenle kendi döneminde yaşayan birçok adaşı olan aydından ayırmak için ona “*Terbiyeci İsmail Hakkı Bey*” denirdi.⁷⁸ O, Darülfünun'da Terbiye, Darüşşafaka'da Fenn-i Terbiye, Sanayi Nefise Mekteb-i Âlisi'nde Bedayi dersleri verdi.⁷⁹ Bu görevlerinin yanında öğretmen yetiştiren okullarda yani ve Dârümuallimîn'de ve Dârümuallimat'ta bizzat eğitim-öğretim faaliyetlerine katıldı. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun ilk öğretmenliği 1909 yılında Dârümuallimîn'de başladığı Hat muallimliğidir. Üç sene sonra aynı okulun, Usul-i Tedris dersinin yanı sıra, El İşi derslerini de okutmaya başladı.⁸⁰ Dârümuallimîn'de el işi dersine getirdiği yenilikleri ülke geneline yaymak için öğretmenlere çok sayıda konferans verdi.⁸¹ Öğretmenlerin yararlanması için sergiler açtı.⁸² Balkan Savaşları sonrasında Şemsülmekatip'in ders nazırlığını üstlendi.⁸³ II. Meşrutiyet döneminde Mustafa Satı Bey'in etrafına toplanmış, öğretmen yetiştirme faaliyetlerinde bulunan ve bu konuda çeşitli gazete ve dergilerde makaleler neşreden, eserler yayınlayan genç eğitimcilerin en dinamik olanı İsmail Hakkı Baltacıoğlu idi.⁸⁴

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yetişecek neslin kusursuz yetişmesinde aile ve çevreden ziyade eğitimcinin rol oynayacağını söylemekteydi. Bu sebeple öğretmenlik mesleğini fevkalade önemsemekteydi.⁸⁵ Ona göre, herkes

⁷⁷ Kemal Aytaç, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Reformu Kuramı” s. 100.

⁷⁸ Şevket Beysanoğlu, *a.g.m.*, s. 46.

⁷⁹ Enver Ziya Karal, *a.g.m.*, s. 20.

⁸⁰ *Yeni Adam*, “Baltacıoğlu'nun Bulunduğu Görevler”, S: 921, Mayıs 1978, s. 13.

⁸¹ A. Ulusoy, “Baltacıoğlu, İsmail Hakkı”, s. 178; Kemal Aytaç, “Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi” s. 4; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, sadece El İşi konusunda değil bir çok konuda öğretmenleri aydınlatan konferans vermiştir. Bkz: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Pedagojide İhtilal*, s. 22. Onun *İzmir Konferansları* isimli eseri böyle bir çalışmanın ürünüdür.

⁸² Kemal Aytaç, “İ.H. Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri” s. 180.

⁸³ Hilmi Ziya Ülken, *a.g.e.*, s. 450.

⁸⁴ Uluğ İğdemir, “Baltacıoğlu'nun Ardından”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 21.

⁸⁵ Balkan Harbi sırasında Bulgar öğretmenlerinin faaliyetleri, dönemin Osmanlı aydınlarını oldukça etkilemişti. İsmail Hakkı Baltacıoğlu da bu isimlerden biri idi. Memleketi muallimlerin kurtaracağına inanan ve Bulgarları örnek veren İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu konuda Dârümuallimîn'inlere önemli vazife düştüğünü vurgulamakta ve şöyle devam

öğretmen olamazdı. Eğitimi sadece okutmak ve yazdırmak olarak algılayan “Eski kafalı muallimler” den dert yanmakta⁸⁶ ve öğretmen olacakların bir takım özelliklerinin olması gerektiğine inanmaktaydı. Onun belirlediği eğitim anlayışına göre her şeyden önce eğitimci bir amaca ve metoda sahip olmalıdır.⁸⁷ “Gayesi ve usulü olmayan mürebbi, mürebbi değildir”.⁸⁸ Bu özelliklerden birinin mesela usulün olmaması halinde öğretmen çok yüksek gayeler taşısa dahi bu gayeler “Alçalır”.⁸⁹

Başarılı eğitimcide olması gereken diğer bir özellik ise onun hayatı çok iyi tanınmasıdır. Öğretmenin halka, köye, köylüye mesafeli yetiştirilmesine karşı çıkmakta ve bu konuda şu vurguyu yapmaktaydı:

“Öğretmenleri, şehirlerde yetiştirin, fakat toprak, tarım, endüstri, halk ve kültür adamı olarak”.⁹⁰ Eğitimle köyü, köylüyü değiştirmede başarılı olunmadığını düşünen İsmail Hakkı Baltacıoğlu; okullarda köye, tarıma yönelik müfredatın konulmasını istemekteydi. Ona göre tarım konularının olmadığı bir öğretmen okulu, bu konuların olduğu sıbyan mekteplerinden bile daha az yararlıydı.⁹¹ Başka bir eserinde bu konuda şunları dile getirir:

“Köy okula uyacak değil, okul köye uyacak. Teknik kesimi köylülerinkinden geri olan bir öğretmen yalnız faydasız değil, aynı zamanda gülünçtür. Böyle öğretmenler devlet otoritesini de zayıflatırlar”.⁹²

etmekteydi: “Bulgaristan maarif siyasetinde bir inkılap yaptı. Fakat bu inkılabı yalnız dershaneleriyle yapmadı. Köyleriyle, köylüleriyle, bütün efradı ve içtimaiyatıyla yaptı. Bu büyük inkılapta Bulgar muallimlerinin vazifesi, hizmeti de büyük oldu. Bulgar muallimleri bir yandan Bulgaristan’ın çocuklarını talim ve terbiye ederken bir yandan da Bulgar gençlerini, ihtiyaçlarını, ailelerini, cemiyetlerini, tarlalarını, çiftliklerini değiştirdiler. Milletlerine bu muvaffakiyeti ancak böyle kazandırabildiler. İsmail Hakkı, “Muallimler Kurtaracak Fakat Nasıl?” *Yeni Fikir*, C. 3, S: 21, 1 Mayıs 1330, s. 656-658; Ayrıca bu konuda bkz: Yahya Akyüz. “Eğitim Alanında Aydınların Öz Eleştirisi ve Balkan Savaşları”, *Tarih ve Toplum*, Aralık, 2002, S: 228, s. 57; Hamza Altın, “Ethem Nejat ve Eğitim Tarihimizdeki Yeri”, *Turkish Studies*, Volume 3/4, Summer, 2008. s. 92.

“Memleketin muhtaç olduğu yeni neslin” yetiştirilmesinde sadece “mektep hocasının malumatı, imanı, ihtirası kadar, babanın, ananın hatta nahiye müdürünün, kaymakamın, valinin... hülasa hem hükümetin hem de milletin alakası tesiri vardır. *Yeni fikir*, “Muallimler Kurtaracak Fakat Nasıl? s. 658.

⁸⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Hurufat-ı Tedris”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, C. 5, No: 28-2, 7 Nisan 1331, s. 35.

⁸⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmi*, s. 163.

⁸⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s.127.

⁸⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s.172.

⁹⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır” *Yeni Adam*, S: 94, s. 13.

⁹¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, s. 288.

⁹² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, (Yer İsmi yok), 1944, s. 9.

Yine aynı eserinde köyde öğretmenlik yapan iki farklı öğretmen tipini şöyle karşılaştırmaktaydı:

“Birinci tip öğretmen: Köylü Durmuş eline tırpanı aldı ot biçiyordu. Tırpan ayağını kesti. Köylüler kanı bir türlü dindiremediler. Köyün öğretmenini çağırdılar. Öğretmen, Dârümualliminde birçok bilgiler öğrenmiş, çok şey biliyordu fakat bir yara nasıl sarılır bilmiyordu. Yaralı kan kaybından öldü.

*İkinci öğretmen tipi: Durmuş’un yaralandığını haber alır almaz hemen pansuman kutusunu aldı, köy odasına koştu. Yarayı bir sağlık memuru gibi sardı. Durmuş kurtuldu.”*⁹³ Onun eserlerinde örnekler üzerinden saptamalar yapması uygulamaya yönelik düşündüğünü ve alan-öğretmen ilişkilerini önemseydiğini göstermesi bakımından önemlidir.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, köyden kaçan öğretmene çok fazla kızmamamız gerektiği fikrindeydi. Çünkü *“Eğer bu kaçma kültür arama ihtiyacı ile oluyorsa öğretmeni hoş görmeliyiz. Kitap isteyen kitap, gazete isteyen gazete, zaman isteyen zaman vermeliyiz. Öğretmen köyde kaldıkça gelişmez, geliştiği nispette de köy için yararlı olur”*.⁹⁴

Öğretmen yetiştirmede dikkat edilmesi gereken husus öğretmen adayını her açıdan eksiksiz yetiştirmektir. Çünkü en iyi öğretmen mükemmel olan değil, eksikliği en az olan öğretmendir.⁹⁵ Bundan ötürü öğretmen, alan bilgisi yanında tabii ilimleri bilmeli, o aynı zamanda bir bahçıvan, hasta bakıcı veya bir aşçı olabilmelidir.⁹⁶ Ona göre öğretmen *“Cahil”* olduğu takdirde öğrenci ne kadar zeki ve çalışkan olursa olsun başarılı olabilmemesinin imkânı yoktur.⁹⁷

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, öğretmen okullarında öğretmen adaylarına eksik yahut çok fazla bilgi verilmesine karşıydı. Bu iki durumunda gereksiz

⁹³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, s. 12.

⁹⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 18.

⁹⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 234.

⁹⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Toplu Tedris*, İstanbul, 1938, s. 167; Necmettin Tozlu, *a.g.e.*, s. 180; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, başka bir eserinde öğretmeni özellikle bahçıvana benzetmekteydi: “... Bahçıvan hiçbir zaman verasetin, hayatın hamlesi yerine geçmek düşünmez veraseti mûta gibi alarak onun âzami inkişafına engel olan harici sebepleri yok etmeye çalışır. Bu verasetin azami suretle inkişafına hizmet edecek müsait şartları temine çalışır. Mürebbinin vaziyeti de buna benzer. Yapacağı şey, tekâmülün harici şartları üzerinde çalışmaktır.” Bkz: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İçtimai Mektep*, s. 92; Osman Kafadar, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Ankara, 1997, s. 251; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, mürebbinin görevini yaparken terbiye ilminden başka ilimlere de ihtiyaç duyabileceğinden bahisle mesela tıbbın bu ilimlerden biri olduğunu belirtmekteydi. Bkz: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 54–55.

⁹⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 13.

ve zararlı olacağını düşünmekteydi.⁹⁸ Dünyanın en eski mesleklerinden birinin mensubu olan ve “*Dünyanın en zor işini*” yapan⁹⁹ öğretmenin çok iyi yetiştirilmesi ve mesleğini tam anlamıyla uygulayabilmesi için gerekli bütün tekniklerle donatılmasını savunmakta, bu konuda şu örneği vermekteydi:

“*Bir köprü yapılırken, duvarcı taşçı, kaldırımçı, demirci... hep bulunur. Fakat köprüünün köprü olması için en evvel bir mühendise lüzum vardır. İnsan kafası yapacak mühendislerin de bu soydan bir kültür sahibi olmaları gerektir*”.¹⁰⁰

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, öğretmenin eksiksiz yetişmesinde gezilerin rolünü de önemsemekteydi. Ona göre “*Öğretmen ne kadar çok gezerse o kadar çok öğrenir, o kadar çok yenileşir ve o kadar çok yenileştirmek ister. Gezen, gören ve geniş ölçüde yaşayan öğretmen en büyük eğitim randımanını verir. Öğretmen gezmelidir*”.¹⁰¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun fikrine göre öğretmenin iki temel görevi olmalıdır:

Birincisi yaşadıkları çevreden başlayarak öğrencilere tabiatı tanımayı öğretmek, ikinci olarak ise öğrencilerde insan sevgisinin oluşmasını sağlamaktır. Eğitimci her meselede olduğu gibi bu konuda da başarılı olabilmesi için çok iyi yetişmeli ve ilgi çekici bir kişiliğe sahip olmalıdır.¹⁰²

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre başarılı öğretmenin temel özelliklerinden bir diğeri ideal sahibi olmaktır. Zira “*İdealsiz öğretmen çocukların ve gençlerin canını sıkan bir söz makinesinden başka bir şey değildir. Öğretmenin ilk işi ders okutmak değil, çocuklardaki ve gençlerdeki milli ideali şuurlandırmaktır. Öğretmen bir öğretici olmadan önce bir yetiştiricidir. Öğretmenin yüksek derece ideali olması gerektir*”.¹⁰³

Eğitimcinin, başarılı olabilmesinin temel şartlarından bir diğeri de öğrenciye kılık kıyafetinden, birçok davranışına kadar model olmasıdır.¹⁰⁴ Öğretmen öğrenciye arkadaş olmalı, onu sevgi ile kucaklamalı, onun iç dünyasının gelişimi tabii olmalıdır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun ifadesiyle: “*Mürebbinin vazifesi oluşun harici şartlarının teminidir. Başka bir şey*

⁹⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Maarifte Bir Siyaset*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1335, s. 42.

⁹⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmi*, s. 157-230.

¹⁰⁰ Baltacıoğlu, “İnkılâbın Mektebi”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 48.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, s. 21.

¹⁰² Enver Ziya Karal, *a.g.m.*, s. 20.

¹⁰³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, s. 14.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmi*, s. 163.

değildir”.¹⁰⁵ Bu cümleden olarak onun “*Vazifesini bilen muallim*”den beklediği bir davranış da öğretmennin öğrencinin hürriyetini kısıtlamamasıdır. Zira bu şekilde hareket eden öğretmen çocuğun hürriyetini çalar, çocuğun başkasının emriyle hareket eden bir makine haline gelmesine sebep olur. Öğretmen, çocuğun kendi kendini idare etmesine ve vicdanının oluşmasına yardımcı olmalıdır. Bunu çocuğa hürriyet vererek yapabilir. “*Hürriyet bütün terbiye-i ahlakiyenin en sağlam istinad noktasıdır*”.¹⁰⁶ Eğitimci, öğrencileri serbest bırakmalı ve onları sıkmamalı, sınıfta bir imam veya vaiz rolü üstlenmemelidir. Diğer bir ifadeyle öğrenciye fazla nasihatte bulunmamalı ve öğütün zamanını iyi ayarlamalıdır.¹⁰⁷ Öğrenciler fikirlerinden ve vicdanlarından geçenleri rahatça ifade edebilmeli, öğretmenler bu ortamı temin etmeli, onların kendilerini ifadesinden alıkoymamalı, onlardan “*Korku ve esaret makinesi*” çıkarmamalıdır.¹⁰⁸ Anne, baba ile birlikte öğretmen de, çocuğun tam bir özgürlük içerisinde yetişmesi gerektiğini bilmelidir. Çünkü özgürlük içerisinde yetişmeyen çocuk her anlamda sağlıklı gelişemez. Mesela siyasi düşünce olarak mutlakıyet fikrine önem verir ama demokratik fikirden hoşlanmaz, hürriyetçi olmaz.¹⁰⁹ Bundan ötürü öğretmen özgürlükçü olmalı ve öyle yetiştirilmelidir.

Öğretmenlerin hal, tavır ve davranışlarının verdikleri eğitim konusunda çok önemli olduğunu düşünen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu konuda da fikir beyan etmiştir. Ona göre öğretmenlere, özellikle ilkokul öğretmenlerine öğrencilerin düşüncelerini serbestçe dile getirmeleri, her konuda “*Kafa sallamaları*” gerektiği öğretilmelidir. Çünkü bu insan olmanın temel şartıdır ve öğrencilere bu özellik kazandırılmadığı takdirde bütün dersler en iyi şekilde öğretilse dahi genç nesil zarardadır.¹¹⁰ Öğretmenliğin püf noktasının “*Efkâr ve malumatı vücuda getiren faaliyetlerin*” çeşidinin, ortamının ve zamanını keşif etmek olduğunu düşünen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu “*Sırrın*” genç öğretmenlere öğretilmesi gerektiğini düşünmekteydi.¹¹¹

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İçtimai Mektep*, s. 169; İsmail Hakkı Baltacıoğlu “mürebbi” kelimesini yalnızca öğretmenler için kullandığı gibi aynı kelime ile bazen terbiye eden ebeveyn, subay, usta vb. bütün insanları kastetmekteydi. Bkz: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 11; Bu konuda Durkheim’e atıf yaparak “Acemi nesilleri içtimai muhite alıştıran herkes muallimdir” demektedir. Bkz: *a.g.e.*, s. 16.

¹⁰⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 55.

¹⁰⁷ M. Zerrin Akgün, “Çeşitli Yönleri İle Baltacıoğlu”, s. 41.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 27.

¹⁰⁹ M. Zerrin Akgün, “Çeşitli Yönleri İle Baltacıoğlu”, s. 40.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 126.

¹¹¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 132.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre ğretmen öğrenciyi iyi tanınalı, onların zekâlarının ortaya çıkmasına yardımcı olmalı, onlara atılım yapma ortamı hazırlamalıydı. Bu konuda Şunları belirtmekteydi:

“ğretmenler hiç unutmayın ki uyusuk zekâlar arasında uyusturulmuş zekalar da vardır. İleri atılmak için gerileyen, gerileyip de hizalanan zekâlar vardır”.¹¹²

Öğretmen dersi bitince “antasını eline alıp savuşan” biri olmamalı, gününü gecesini öğrencilerine ayırmalıdır. Bu konuda Dârlmuallimîn'deki öğretmenlik hayatından bahsederken Şunları anlatmaktaydı:

“Bütün zamanımı öğrencilerime ayırıyordum. Bu hal idari bir zaruretten doğmuyordu. Kim beni ne zaman Dârlmuallimîn'de ararsa bulabilirdi. Bütün gün ve gece bu ufak binada ne yapıyordum? Tek iş: talebemle, gençlikle temas etmek”.¹¹³

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, ğretmeni sınıflara ayırmakta ve üç tip öğretmenden bahsetmekteydi:

1. *Okutan*: Bu tip öğretmenlerin kökü ortaçağ zihniyetine dayanır ve kökü İncil'dedir.

2. *ğreten*: Bu devir 17. yüzyıl Avrupa'sında revaçtadır. Osmanlıda II. Meşrutiyet dönemi öğretmenleri bu çerçevede değerlendirilebilir.

3. *Evrimen*: İdeal olan ğretmen modeli bunlardır. Bu ğretmenler yaratıcı ve sanat yönleri gelişmiş kimselerdir. Bu ğretmenlerde amaç sadece ders okutmak değer genç bireylerde milli hedefi oluŐturmaadır.¹¹⁴

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre, eğitimde öğretmenlerin dikkat etmesi gereken konulardan biri de günlük hayatta karşılığı olmayan bilgilerin öğrencilere verilmemesi idi.¹¹⁵ öğrencileri yalnızca bilgi ile donatmak yetmez, genç insanlar öğrendiklerini iŐe ve kazanca evrilebilmelidirler.¹¹⁶

¹¹² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Pedagojide İhtilal*, s. 15.

¹¹³ Kemal Aytaç, “İ.H. Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri”, s. 180.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Okutan ğreten Evrimen”, *Yeni Adam*, S: 115, Şubat 1936, s. 2.

¹¹⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, lüzumsuz, iŐlevsiz bütün davranış ve adetlere de karşıydı. Onun bu tavrı “Pskl Savaşı” olarak bilinen hadisenin cereyan etmesine neden oldu. Ona göre, püskül kadar saçma, iŐlevsiz, püskül kadar zevkten yoksun ve gereksiz nice yanlarımız vardı. Baltacıoğlu, bu konu ile ilgili konuŐmasından sonra cebinden çıkardığı makasla kendi püskülünü kesip atmaktaydı. Bundan dolayı da bir dönem adı “Psklsz” diye anıldı; Niyazi Berkes, *Türkiye'de ađdaŐlaŐma*, İstanbul, 2008, s. 452.

¹¹⁶ Ferit Rağıp Tuncor, “Yeni Adam ve Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 32; Bu konuda İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile Ziya Gökalp önceleri bir tartıŐma içerisine girdiler.

Yani eğitim, “*İstihsal gayesine de yaramalıdır*”.¹¹⁷ Asrın (yirminci yüzyılın) pedagojisi, üretim pedagojisidir¹¹⁸ ve gerçekten bilgili olanlar çok şey öğrenenler değil öğrendiklerini pratiğe dökenlerdir.¹¹⁹ Öğrenciler bir meslekte uzmanlaşacak şekilde yönlendirilmelidirler.¹²⁰ Bu konuyu, sonraları radyo için yazdığı kısa bir oyunda güzel bir şekilde işlemiştir.¹²¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu okulda öğrenilenlerin hayatta karşılığı olmasına “*Hayata hazırlamak*” olarak ifade etmekteydi. Bu ifadeye onun eserlerinde çok sık karşılaşılmaktadır.¹²² Özellikle ilk eserlerinin en önemli temalarından birini genç nesli hayata hazırlamak uğraşı oluşturmaktaydı.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “*Hayata hazırlamak*” tabiriyle öğretmenlere sunuları anlatmak istemekteydi:

“*Bir adam ki vücudu sıhhatli ve kuvvetlidir; eşyayı durumu ve olayları görür, bunlar üzerine düşünebilir. Düşüncesinden ilerisi için neticeler çıkarır, kararını verir. Verdiği kararı yapar, başarıyla neticelendirir. Başarısı için sebat ve cesaret gösterir. Müşküllerden yılmaz, çalışmaktan usanmaz, miskin kanatların mahkûmu kalmaz, yeniliği sever, ilerlemeye tapar. Bir adam ki hem kendinin hem de memleketin menfaatlerini anlar, bu menfaatleri istihsal için ve bu menfaatleri müdafaa için nefsinde kuvvet, emel ve sebat duyar. İşte isterse bilgisi az olsun böyle bir adam hayata hazırlanmış bir adamdır*”.¹²³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu’na göre hayata hazır

Fakat daha sonra Ziya Gökalp fikrini değiştirdi. Bkz: Hamza Altın, “Ziya Gökalp’in Eğitim Tarihimiz Açısından Önemi”, *History Studies*, Volume 2/2, 2010, s. 500.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Asrın Gayeleri, Milletın Gayeleri”, *Muallim*, C. 1, S: 3, 15 Eylül 1332, s. 79.

¹¹⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Asrımızın Terbiye Gayeleri”, s. 10.

¹¹⁹ Yeni Adam, “Çok Yönlü Düşünür ve Yazar İ. Hakkı Baltacıoğlu”, s. 56.

¹²⁰ Rasim Adasal, “Hocam İ. H. Baltacıoğlu’nun Başarı Nitelikleri” *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 14.

¹²¹ Oyunda, Afrika’da yerlilere esir düşen üç insanın hikâyesi konu edinilmekteydi. Tutsaklardan biri hekim, diğeri tüfek yapımcısı sonuncusu ise filozoftur. Yerliler ilk ikisinin mesleğini anlar ve saygı gösterirler ama filozofu kabullenmezler. Bkz: Sami N. Özerdim, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 30.

¹²² Misal: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Müstahsil Terbiye İçin”, *Muallim*, C. 1, S: 8, 1 Mart 1333, s. 242.

¹²³ Nafı Atuf, *Türkiye Maarif Tarihi II*, İstanbul, 1932, s. 115; Esasen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren bu konudaki görüşlerini biraz daha ileri götürerek “Hayata hazırlama” sürecini kâfi görmemiş ve eğitimin haddizatında “Hayatın ta kendisi” olduğu fikrini ulaştırmıştır. O, bu şekilde söz konusu dönemde Türkiye için bir maarif raporu hazırlayan John Dewey’in “Eğitim hayat demektir, hayata hazırlık değil”, “Ne yaparsak onu öğreniriz” vb. fikirleriyle aynı noktada buluşmuştur. Bkz: Cavit Binbaşıoğlu, *a.g.e.*, s. 97.

olan yeni nesil de, “*Ekmeğini hükümetten dilenen değil, taştan çıkaran*”¹²⁴ insanlar olma şansını yakalardı.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp* isimli eserinde “*Hayata hazırlamak*” konusunda Fransız eğitim istemi ile İngiliz eğitim sistemini karşılaştırmakta ve netice olarak Fransızların eğitim isteminin daha intizamlı olmasına rağmen, tercihini İngilizlerden yana yapmaktaydı.¹²⁵

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, günümüz eğitim hayatının da bir sorunu olan, ezberciliği bir “*bela*” olarak tanımlamakta ve öğretmenlere bu “*bela*” dan uzak durmalarını tavsiye etmekteydi.¹²⁶ Ezberin her türlüsüne karşı çıkmakta, ezberciliği başlıca şöyle sınıflamaktaydı:

1. Anlamayarak ezberleme
2. Karanlık bir anlayışla ezberleme
3. Anlayarak ezberleme

En makulü görülen anlayarak ezberlemede bile, anlayan anlatandan bir adım ileri gidemez ve özgün düşünceye sahip olamaz.¹²⁷

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “*Okul sırasında oturtan, kitap okutan, bilgi ezberleten, imtihana hazırlayan, memurluğa imrendiren*”¹²⁸ eğitim düzenine karşı çıktığı gibi, bu sistemin uygulayıcısı öğretmen tipine de karşı çıkmaktaydı.¹²⁹ Eğitimcilerin “*Kelime anbarı*” değil “*Adam kafası*” yetiştireceklerinin bilincinde olmaları gerektiğini söylemekteydi.¹³⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, sınıf ortamında öğretmenin “*Faal*” öğrencinin “*Atıl*” olduğu, öğretmen merkezli takrir usulünü de ezbercilik kadar tehlikeli bulmaktaydı. Ülke eğitiminin, öğrencilerin önünde açık duran bir kitap ve “*Sallanan öğretmen*” ile bir yere varamayacağını dile getirmekteydi. Dersin öğrencilerin dinlediği, öğretmenlerin söylediği bir süreç olmaktan kurtarılması fikrinde idi.¹³¹

¹²⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Terbiyede İnkılâp Lazım”, s. 366.

¹²⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 25.

¹²⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, s. 36.

¹²⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Pedagojide İhtilal*, s. 25.

¹²⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 6.

¹²⁹ Kemal Aytaç, “Baltacıoğlu’nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi”, s. 6; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, ezberciliği eğitim sistemimizin çıkmazlarından biri olarak değerlendirmekteydi ve buna kesinlikle karşıydı: “Ezberlemek... Coğrafya, Tarih, Hesap, Hendese, Edebiyat... Hatta dinimizi, itikadımızı bile ezberledik... Hep ezberleyenler beğenilir, hep ezberleyenler birinci çıkarlardı.” Bkz: *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 5.

¹³⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiye’de İnkılâp*, s. 73.

¹³¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 132–134.

“Bizdeki talim ve terbiyenin gayesi hafızası kuvvetli adamlar yetiştirmek olduğunu” belirten İsmail Hakkı Baltacıoğlu buna karşı çıkmaktaydı.¹³² Onun fikrinde öğretmen’in görevi hafızası kuvvetli adam yetiştirmek değildir. Asıl önemli olan, azimli, müteşebbis bireyler yetiştirmektir.¹³³ Öğretmenin eğitimdeki gayesi okumak, yazdırmak, sınıf geçirmek vb. olmamalıdır, bunlar ancak vasıta olabilir. Asıl hedef, öğrenciyi “*Türk şahsiyetini*”, kazandırmak, vatan fikrini aşılacak olmalıdır.¹³⁴

Eğitimin bütün kademelerindeki öğretmenler muhakkak pedagoji bilmelidir. Meslek terbiyesi almamış öğretmenler yeni nesle fayda yerine zarar verirler. Bu tip öğretmenlerin öğretimi “*Yüzde yüz sersemletici ve kafayı bozucudur*”.¹³⁵

İsmail Hakkı Baltacıoğlu’na göre öğretmenin işi nihayetinde adam yetiştiriciliğidir. Bahçıvan nasıl bir bahçeyi yeniden inşa ediyor ise öğretmende yeni nesli dolayısı ile milleti inşa eder.¹³⁶ Öğretmen bu işte ilk görevi “*İnsanları kültürleştirmeye, sosyalleşmeye başlatmak*” olmalıdır.¹³⁷

Eğitimbilimi denilince Türkiye’de akla gelen ilk isimlerden olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, kendinden sonraki, Sadrettin Celal Antel, Halil Fikret Kanat, Hıfzırrahman Raşit Öymen gibi öğretmen okulları pedagoji öğretmenlerinin yetişmesine önderlik etti.¹³⁸

Osmanlı Devleti’nde eğitimin geri kalmasının sebeplerinin başında öğretmenlik mesleğinin tam olarak kurumlaşamamasını gören İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bunun gerçekleşebilmesi için öğretmenlerin başka bir işle ilgilenmemelerini zorunlu görmekteydi.¹³⁹

Eğitimin ilerlememesinin öğretmenle ilgili olan diğer boyutunu ise şu şekilde dile getirmekteydi: “*Maarifin geri ve yanlış manalarda telakkisi muallimliğın bir meslek ve muallimin bir sanatkâr-ı âlem tanınmaması, muallimin intihabı usul ve itiyadına tesir etmiş, mekteplerimize mürebbi muallimler, âlim sanatkârlar yerine cahil hocaların ve sanatsız malumatlıların girmesine sebebiyet vermiştir*”.

Öğretmenlik mesleğinin maddi açıdan da tatminkâr bir meslek olmamasının olumsuz etkilerinin de söz konusu olduğunu düşünen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu durumun “*Seviye-i fikrîye ve içtimaîyesi*” pek yüksek

¹³² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 1.

¹³³ Hilmi Ziya Ülken, *a.g.e.*, s. 199.

¹³⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Kalkınma Felsefesi”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 52.

¹³⁵ *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 9.

¹³⁶ Baltacıoğlu, “Yapıcılık”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 49.

¹³⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Pedagojide İhtilal*, s.127; M. Rauf İnan, *a.g.m.*, s. 19.

¹³⁸ Hilmi Ziya Ülken, *a.g.e.*, s. 457.

¹³⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 9.

olmayan insanları öğretmenliğe yönlendirdiğini savunmaktaydı.¹⁴⁰ Öğretmenlik mesleğine gerekli önemin verilmemesi, nitelikli insanların bu mesleği seçmesine mani teşkil etmekteydi. İlmî olmayan hatta gereksiz bir merhamet sonucu, beden sağlığı dahi olmayan insanlar öğretim kadrosuna dâhil olabilmekteydiler.¹⁴¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre öğretmen yetiştirme meselesinde Dârülmualimîler'e gerekli önemin verilmesi lazımdı. Açılmak istenen öğretmen okullarında ister, "*Tek dersaneli köy Dârülmualimîni*" isterse "*Kışla gibi muazzam Dârülmualimînler*" olsun, fiziki yapıyla birlikte "*Usul-i Tedris*", "*Usul-i Terbiye*" önemlidir.¹⁴² Terbiye usullerini bilen bir eğitimci, isterse karanlık odalı bir mahalle mektebinde olsun, "*Nurlar Yağdıracak*" fakat saray gibi, her şeyiyle mükemmel bir okulda da görev yapsa eğitim ve öğretim metodunu bilmeyen bir öğretmen başarısız olacaktır.¹⁴³

Osmanlı "*Mektep adamlarının*" öğrenmeleri gereken her şeyi bildiklerini yalnız ders okutmak ve terbiye etmek sanatını bilmemeyi bir eksiklik olarak görmediklerini belirten ve bundan yakınan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Usul-i Tedris bilmeyen bir öğretmen ne kadar donanımlı olursa olsun "*Cahil*" bir öğretmendir. Öğretmenlerin bu cehaletleri ülkeye büyük zarar vermektedir. Çünkü eğitim, öğretim tekniklerinden habersiz öğretmenler, "*Cehaletleriyle düştükleri girdaba yarınki nesli de sürüklüyorlar*". Tıp ilminden habersiz bir Doktor, Matematik ve Geometriden anlamayan bir mühendis olamayacağı gibi Terbiye ilmini bilmeyen ve eğitim-öğretim metodları açısından yetersiz yetişen eğitimcilerin de başarılı olması söz konusu olamaz.¹⁴⁴

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitimcilerin "*Yanlış itikatları*" düzeltilmediği sürece maarıfte yapılan ıslahatların, yeni ders araç ve gereçlerin okullarımızın binalarını güzelleştirmek için yapılan masrafların çok fazla fayda etmeyeceğine inanmaktaydı.¹⁴⁵ "*Yanlış itikatları*" olmayan, modern bir şekilde yetiştirilmiş eğitimciler ise ülkenin kurtarıcıları olabilirlerdi.¹⁴⁶

Eğitimci ne yalnız başına "*Ruhiyatçı*" ne de "*Tatbikatçısıdır*" diyen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu meslek erbabının her şeyden önce sanatkâr olması gerektiğini belirtmekteydi. Çünkü Ona göre muallimlik, musikişinaslık gibi, ressamlık gibi, aktörlük gibi bir sanattır.¹⁴⁷ Öğretmen olacakların bu

¹⁴⁰ Yahya Akyüz, *Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, s. 87.

¹⁴¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 11.

¹⁴² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 12.

¹⁴³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 103.

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmi*, s. 48.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 97.

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 99.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 20.

özellikleri fitratlarında taşınmaları zorunludur. Ancak bu özellikler de yetmez ayrıca öğretmen adayı ferdi ve toplumsal Psikolojiyi, (İlm-i Ruhî Ferdî ve İlm-i Ruhî İçtimaî), Estetiği öğrenmek mecburiyetindedir.¹⁴⁸ Eğitiminin malumat sahibi olması gereken bir diğer ilim dalı ise felsefedir. Ona göre, “*Felsefî kültürü olmayan bir insan öğretmen değil lala bile olamaz*”.¹⁴⁹

Öğretmen için, Usul-i Tedris, Usul-i Terbiye nasıl önemliyse Usul-i İnzibat da önemli hatta daha fazla önemli olmalıdır. Dayak atmak,¹⁵⁰ tehdit etmek, korkutmak, sövmek öğretmenin kesinlikle tenezzül etmemesi gereken davranışlar olmalıdır.¹⁵¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, öğretmen okullarının fiziki şartlarının kötü olması durumunda yetişecek öğretmenlerin bundan olumsuz etkileneceğini düşünmekteydi. Bu konuda II. Meşrutiyet döneminin başında İstanbul Çarşamba’da açılan Dârümuallimîn-i İbtidai’yi örnek vermekte, buranın havasız, karanlık, abdesthanesi ile yemekhanesinin aynı bodrumda olduğu bir “*Kurun-ı Vusta Medresesine*” benzetmekteydi.¹⁵² Aynı okulun Satı Bey tarafından ıslah edildikten sonraki halinden ise övgüyle söz etmekte ve buranın diğer öğretmen okullarınca örnek alınmasını gerektiğini vurgulamaktaydı. Yine aynı dönemdeki Tatbikat Mektebinden de olumlu bahsetmekteydi.¹⁵³

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, öğretmenlerden resim, el işleri, musiki gibi derslerin öğretimine en az diğer dersler kadar önem verilmesini istemekteydi. Çünkü adı geçen dersler belki doğrudan malumat vermezler ama eli, gözü, dikkati, muhakemeyi, teşebbüs ve cesareti güçlendirme adına diğer derslerden daha fazla bir öneme haizdirler.¹⁵⁴ Genç öğretmenlere ve öğretmen adaylarına resim öğretme konusunda şu tavsiyelerde bulunmaktaydı:

Öğretmen; öğrencileri güzel, parlak resimlerden ziyade dikkat ve tefekkürle yapılmış resimlere yönetmeli ve iyi müşahede edilerek yapılmış zevksiz bir resmi güzel ama eşyayı tasvirde yoksun resme tercih etmelidir.¹⁵⁵

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, a.g.e., s. 21.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, s. 24 ; Necmettin Tozlu, a.g.e., s. 180.

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, a.g.e., s. 28.

¹⁵¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 22.

¹⁵² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, a.g.e., s. 90.

¹⁵³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 5

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 21.

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Resim Öğretmenin Yolu I”, *Yeni Fikir*, S: 13, Temmuz 1329, s. 401. Ayrıca Bkz: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Resim Öğretmenin Yolu II”, *Yeni Fikir*, S: 14, Ağustos 1329, s. 434-449.

Öğretmen okullarında öğretmenlere öğretilmesi gereken diğer bir derste musiki olmalıdır.¹⁵⁶ Ama bu musiki öğrenciler miskinliği, tembelliği, aczi telkin eden oturduğu yerden bağırlarak söylenen “*Sakat musiki*” olmamalıdır. Faal, ayak talimi ile söylenebilecek olan, canlı, ahlaki ve medeni bir musiki olmalıdır.¹⁵⁷ “Bize öyle bir musiki lazımdır ki mahalle mekteplerinde, darülfünunda okunduğu zaman herkes titresin herkes canlansın”.¹⁵⁸ Ayrıca musiki ecnebi musikisi değil milli olmalı, milli musikinin de ölü parçaları olmamalıdır.¹⁵⁹

Terbiye-i Bedeniye dersi de yetişecek öğretmenler için verilmesi gereken derslerdendir.¹⁶⁰ Bu derslerde “*Faaliyet-i Bedeniye*” ile “*Faaliyet-i Fikriye*” ortak hareket ettirilmelidir. Zira sadece bedeni işleyen bir “*Cimnastik nihayet adaleleri şişirir*”. İstanbul Dârülmualimîn’de Feridun Bey tarafından verilen beden eğitimi derslerinden öğretmenler faydalanmalıdır.¹⁶¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun, öğretmen okullarında önemsenmemesinden şikayetçi olduğu derslerin başında El İşi dersi gelmekteydi.¹⁶² Bazı aydın insanların Dârülmualimîn’de açılan bir el işi sergisi dolayısı ile “*Kâğıt, mukavva vb. şeylerin öğretmen yetiştirme ile ne ilgisi olabilir*” diye düşünenleri şiddetle eleştirmektedir.¹⁶³ Ona göre okutmak, yazdırmak yani sadece hafızaya veya göze, kulağa hitap etmek sakıncalıydı. İşte El işi, Resim gibi dersler bu öğrencinin bütün duyularına, hissisine, heyecanına ve iradesine yönelik çalışmalardır.¹⁶⁴ Ayrıca El İşi dersi ile çocuk içinde bulunduğu muhitte var olan eşyaları daha iyi tanıma ve onları kullanma imkânı kazanır.¹⁶⁵

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, öğretmenlerin eğitim araç gereçlerini kullanmaları taraftarıydı. Bu konuda Coğrafya dersini örnek vererek bu tarz ders işlemenin faydalarını şöyle sıralamaktaydı:

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Maarifte Bir Siyaset*, s. 43.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 61; Bu konuda eğitimcilere Dârülmualimîn’de ve Tatbikat Mektebinde musiki dersi veren Muallim Kazım Bey’in derslerini takip etmelerini öğütlemekteydi. Bkz: *a.g.e.*, s. 61.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Terbiyede İnkılâp Lazım”, *Yeni Fikir*, S: 12, 1 Haziran 1329, s. 365.

¹⁵⁹ Yahya Akyüz, *Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, s. 80.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 28.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 65.

¹⁶² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 30.

¹⁶³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 76.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İzmir Konferansları*, s. 30; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 114.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 191.

Coğrafyayı masal anlatır gibi anlatan bir öğretmenle, konularla ilgili resim, harita kullanan, mümkün olduğu takdirde öğrenciye numunelerini yaptırarak ve onları okul bahçesine çıkartarak haritaları topraktan ve çamurdan büyük ölçeklerle yapmalarını isteyen öğretmenin başarısı aynı olamayacağını vurgulamaktaydı.¹⁶⁶

Yeni yetişen öğretmenlerin derslerini işlerken görsel malzemeleri kullanmadan konuyu anlatamayacaklarını savunan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre Nebatat (Biyoloji) öğretmeni bitkilerin özelliklerini anlattığı halde tek bir ot göstermeden, Kimya öğretmeni terkiplerden, formüllerden bahsettiği halde konuyla ilgili tek bir cisim göstermeden, Tarih muallimi savaşlardan medeniyetlerden, ihtilallerden bahsettiği halde tek bir müze ya da tarihi eser ziyaret ettirmeden konuları öğretiyorlarsa ancak "Öğretiyoruz süsü" verdiklerini söylemekteydi.¹⁶⁷ Bu konuda İngiltere'de ziyaret ettiği bir kız öğretmen okulunu örnek vermekte, adı geçen okulda Tabiat dersinde sınıfta bulunan kırktan fazla öğretmen adayı genç hanımın, dersle ilgili olarak, her birinin ellerinde bir sümüklü böceği nasıl incelediklerinden sitayişle bahsetmekteydi.¹⁶⁸

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun yeni yetişen öğretmenlere Avrupa gezisinden örnek verdiği bir diğer ders ise Tarih dersiydi:

"Bir odaya girdik. Bu oda sınıfa benzemiyordu. Dört bir yanında duvarlara masalar dayamışlar. Çocuklar, bu masaların yanı başındaki sepetin içinden kitap dergi parçalarını alıp resimlerini kesiyorlar, sonra bu resimleri önlerindeki deftere yapıştırıyorlar. Dr. Decroly'ye sordum:

-Bu çocuklar ne yapıyorlar?

-Tarih öğreniyorlar.

-Peki ama ne hocaları var, ne de kitapları! Nasıl öğreniyorlar? Bunlarda zaman fikri nasıl teşekkül edecek?

Dr. Decroly, şöyle karşılık verdi:

-Siz Brüksel'e geldiğinizde Brüksel'i tanyor muydunuz? Gezdiniz dolaştınız. Şehrin dağınık öğrendiğiniz parçaları birbiriyle birleşti. Brüksel şehri oldu. Tarih de böyledir. Bu çocuklar bu gravürleri kese kese, göre göre bir takım dağınık bilgiler edinecekler. Günün birinde hepsi birleşip tarih fikri teşekkül edecek".¹⁶⁹

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 147-148.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 177.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 202.

¹⁶⁹ Bahri Ata, "İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Tarih Öğretimi", *Türk Kültürü*, S: 450, Ekim 2000, s. 591.

Öğretmenler, hangi dersi okutursa okutsun, onların müfredat konuları ile günlük hayatı ilişkilendirmek zorunda olduklarını ileri süren İsmail Hakkı Baltacıoğlu, dersin bu şekilde okutulmasının öğrencinin ilgisini çekeceğini ve unutulmasının zor olduğunu ileri sürmekteydi.¹⁷⁰

Öğretmenlik mesleği toplum için hayatî bir meslek olarak değerlendiren İsmail Hakkı Baltacıoğlu, öğretmenin ve öğretmen yetiştirme sisteminin önemini şöyle anlatmaktaydı:

Öğretmenin uğraştığı alan olan terbiye bir millet için her şeydir. Milletlerin geri kalması, ilerlemesi hep terbiye konusundaki başarıları ile ilgilidir. Hatta milletlerin yaşaması terbiye ile mümkündür. “*Yeni nesillerin kumaşı eski mürebbilerin elinde dokunur*”.¹⁷¹

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitimcinin tam anlamıyla başarılı olabilmesi için yerine getirmesi gereken bir takım sırların var olduğunu söylemekte ve bunları şöyle sıralamaktaydı:

Birinci sır: Talebe ile ruh birliği ve iş birliği yapılmalı.

İkinci Sır: İyi bir kitap. Böyle bir kitap mevcut değilse ya basılı not verilmeli veya öğretmen kısaca dikte ettirmeli.

Üçüncü sır: Muayyen ana fikirleri seçmeli ve ayırmalı, bunlar üzerinde çok durmalı.

Dördüncü sır: Bir ders verip geçilmemeli, ayrı tarihlerde ayrı münasebetlerle eski mevzulara geri dönülmeli.

Beşinci sır: Öğrencilere şaşırtıcı sorular sormalı. Öğrenci fikrini söyler ve onu sonuna kadar müdafaa ederse bu onun konuyu anladığına delalet eder.¹⁷²

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bunlardan başka başarılı bir öğretmenin özelliklerini ve yapması gerekenleri şöyle sıralamaktaydı:

1.Öğretmen heykeltıraşa çok benzer. Heykeltıraş şekilsiz çamuru yoğurup heykel yaptığı gibi öğretmende şahsiyetsiz çocuğu eğitip onu adam yapar.

2.Öğretmenle heykeltıraş arasındaki fark şudur: Çamur heykeltıraşın parmaklarına son derece itaat edici bir maddedir; insan beyni hiç böyle değildir.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, s. 149.

¹⁷¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Terbiye İlmî*, s. 47.

¹⁷² İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, s. 61-62.

3. Öğretmenin yoğuracağı beynin tabiatı iyice aydınlanmış değildir. Öğretmen daha çok karanlıkta arayan adama benzer.

4. İlmin tecrübenin sesi kısıldığı yerde öğretmen içgüdüyle yönelir.

5. Öğretmenin büyük sırrı kendini bir an için öğrencinin yerine koyup “*Nasıl öğrenebilirim*” diye sormasıdır.

6. Öğretmek, kale zaptetmek gibi güç bir iştir. Kapıdan giremeyince duvardan aşmaya çabalamalı, o da olmayınca yerin altından bir yol bulup girmelidir.¹⁷³

Sonuç

Hilmi Ziya Ülken’e göre Türkiye’de eğitim ve öğretimin temellerini atmada Mustafa Satı Bey’den sonra gelen en önemli isim İsmail Hakkı Baltacıoğlu’dur. Bundan başka o kendisinden sonraki kuşakların pedagojik çalışmalarının hareket noktası olmuştur.

Baltacıoğlu’nun dünya görüşünde “istihsal” mühim bir yer tutmaktadır. Bu cümleden olarak eğitimde de iktisadi düşünce, yani üretim önemlidir. Çünkü “maddiyat” ve “hakikiyat”ı bir kenara bırakıp sadece “maneviyat” ve “fikriyat”a yönelmek doğru değildir. Bununla birlikte onun üretimden anladığı salt ekonomik üretim değil, aynı zamanda gençlerin faaliyet ve yaratıcılığa varmasını sağlamaktır. Ayrıca onu “maddeci” bir insan olarak tanımlamak yanlıştır. En basitinden “Kerbela’ya giden derviş” deki mistizim buna manidir.

Bilgisi sınırlı, teşebbüsü çok nesillerin yetişmesine gayret sarf eden İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun fikrine göre istikbal, hafızası kuvvetli bireylerin değil, teşebbüs ve azim sahibi insanlarındır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun genel fikir hayatının önemli kavramlarından biri de fonksiyonelliktir. Bu nedenle eğitimcilerin gençleri işlevsel ve yararlı olana doğru yöneltmesi gerekmektedir. Bir insan hayatı boyunca çok şey öğrenebilir. Ancak hakiki bilgi ihtiyaca binaen öğrenilenlerdir.

O, doksan iki yıllık uzun ömrü boyunca II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Dönemlerini, Atatürk Devrini, tek partili ve 1950 sonrası çok partili dönemi yaşadı. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemi’nden itibaren eğitim ve kültür hayatının bizzat içerisinde yer aldı.

Çok yönlü ve çok çalışkan bir insan olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, uzun hayatı müddetince sayısız esere imza attı. Genel olarak eski düzenin

¹⁷³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 62.

aksaklıklarına karşı çıkan ve bir “İnkılap” peşinde koşan Baltacıoğlu, idealin nasıl olması gerektiği sorularına yine eserleriyle kendisi cevap verdi.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi birçok devri yaşamış ve yaşamı süresince sürekli eser vermiş bir eğitim ve kültür adamının yazdıkları kültür ve eğitim tarihimiz açısından fevkalade öneme haizdir.

Onun eğitim anlayışının çeşitli yönleri ile ilgili eserler kaleme alınmıştır. Biz bu çalışmamızda II. Meşrutiyet’ten başlayıp, bir bütün olarak onun eğitim ve eğitimci ile ilgili görüşlerine yer vermeye çalıştık.

Kanaatimize göre İsmail Hakkı Baltacıoğlu, sıra dışı kişiliği, gayreti ve ürettikleri ile daha birçok çalışmayı hak etmektedir.

KAYNAKÇA

- ADASAL, Rasim, "Hocam İ. H. Baltacıoğlu'nun Başarı Nitelikleri", *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 14.
- ALTIN, Hamza, "Ethem Nejat ve Eğitim Tarihimizdeki Yeri", *Turkish Studies*, Volume 3/4, Summer, 2008. s. 73-96.
- _____, "Ziya Gökalp'ın Eğitim Tarihimiz Açısından Önemi", *History Studies*, Volume 2/2, 2010, s. 493-509.
- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul, 2001.
- _____, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri*, (1848-1940), Ankara, 1978.
- _____, "Eğitim Alanında Aydınların Öz Eleştirisi ve Balkan Savaşları", *Tarih ve Toplum*, S: 228, Aralık 2002. 54-58.
- AKGÜN, M. Zerrin, "Çeşitli Yönleri İle Baltacıoğlu", *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 38-43.
- ATA, Bahri, "İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Tarih Öğretimi", *Türk Kültürü*, S: 450, Ekim 2000, s. 590-602.
- AYHAN, Serap, "İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Halk Eğitimi ile İlgili Görüşleri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 23, S: 1, 1990, s. 285-306.
- AYTAÇ, Kemal, "Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri", *D.T.C.F Araştırma Dergisi*, C. IX, 1979, s. 165-190.
- _____, "Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi", *Yeni Adam*, S:921, Mayıs 1978, s. 4-8.
- _____, "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 17, S: 1, 1984, s. 237-248.
- _____, "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi", *Milli Kültür*, S: 49, Temmuz 1989, s.1.
- _____, Kemal, "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Reformu Kuramı", *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2006, s. 85-101.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, İstanbul, 1329.
- _____, *Terbiye ve İman*, Yeni Turan Matbaası, İstanbul, 1914.
- _____, *Terbiye-i Avam*, İkdam Matbaası, Dersaadet, 1330.
- _____, *İzmir Konferansları*, Selanik Matbaası, İzmir, 1331.
- _____, *Terbiye İlmi*, Matbaa-yı Orhaniye, İstanbul, 1332.

- _____, *Maarifte Bir Siyaset*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1335.
- _____, *Terbiye Dersleri*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1339.
- _____, *Yazının Usûl-i Tedrisi*, Matbaa-yı Amire, İstanbul, 1340.
- _____, *Tarih ve Terbiye*, İstanbul, 1933.
- _____, *Toplu Tedris*, İstanbul, 1938.
- _____, *İçtimai Mektep*, Ankara, 1942.
- _____, *Öğretmen*, (Yer ismi yok), 1944.
- _____, *Pedagojide İhtilal*, İstanbul, 1964.
- _____, “Terbiye’de İnkılâp Lazım”, *Yeni Fikir*, C. II, S: 12, Haziran 1329, s.361-366.
- _____, “Resmi Öğretmenin Yolu-I”, *Yeni Fikir*, C. II, S: 13, Temmuz 1329, s. 401-416.
- _____, “Resmi Öğretmenin Yolu-I”, *Yeni Fikir*, C. II, S: 14, Ağustos 1329, s. 434-449.
- _____, “Muallimler Kurtaracak Fakat Nasıl?” *Yeni fikir*, C. 3, S: 21, 1 Mayıs 1330, s. 655-658.
- _____, “İslam Yazılarının Tarihçesi - Sülus Nevii”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, S: 18, 1327, s. 213-222.
- _____, “İslam Yazılarının Tarihçesi - Talik Nevii”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, S: 20, 1328, s. 65-73.
- _____, “Riyazat-ı Bedeniye”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, C. 4, No: 26, 15 Haziran 1330, s. 326-338
- _____, “Riyazat-ı Bedeniye”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, C. 4, No: 27, 7 Temmuz 1330. s. 360-367.
- _____, “Hurufat-ı Tedris”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, C. 5, No: 28-2, 7 Nisan 1331, s. 33-39.
- _____, “Asrımızın Terbiye Gayeleri”, *Muallim*, C. 1, S: 1, 15 Temmuz 1332, s. 10-12.
- _____, “Asrın Gayeleri, Milletın Gayeleri”, *Muallim*, C. 1, S: 3, 15 Eylül 1332, s. 75-80.
- _____, “Ferdî Terbiye”, *Muallim*, C. I, S: 5, 15 Teşrin-i Evvel 1332, s. 135-142.
- _____, “Müstahsil Terbiye İçin”, *Muallim*, C. 1, S: 8, 1 Mart 1333, s. 242-245.

- _____, “Kerbela’ya Giden Derviş” *Dergâh*, 15 Nisan 1337, C.1, S:1, s. 2-3.
- _____, “Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır”, *Yeni Adam*, S: 94, 1935, s. 13.
- _____, “Okutan Öğreten Evrimen”, *Yeni Adam*, S: 115, Şubat 1936, s. 2.
- _____, “Yapıcılık”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 49.
- _____, “İnkılâbın Mektebi ”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 48.
- _____, “Kalkınma Felsefesi”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 52-53.
- _____, “Hayatım”, *Yeni Adam*, S: 221, 23 Mart 1939, s. 78.
- _____, “Hayatım”, *Yeni Adam*, S: 224, 13 Nisan 1939, s. 81.
- BALTACIOĞLU, Tuna, “Kişiliğinin Bilinmeyen Yönleri ile Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 63.
- BEYSANOĞLU, Şevket, “Baltacıoğlu ve Gökalp’la İlgili Birkaç Anısı”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 46-47.
- BAYRAKTAR, Mehmet Faruk, “Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı”, *TDVİA*, , C. 5, (1992), s. 36-38.
- BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 2008.
- BOZOK, Hüsamettin, “Bir Defter Kapanırken” *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 60.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, İstanbul, 1995.
- ÇELİK, Abbas, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Din Eğitimimiz”, *Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.14, 1999, s. 169-199.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agâh, “Ord. Prof. Dr. Baltacıoğlu’nu Kaybettik”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 15.
- CUDA, Mahmut, “Ulu Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 34-35.
- ÇAĞATAY, Neşet, “Baltacıoğlu’nu da Yitirdik”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 28.
- DAĞLAR, Oya, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Türk Milli Eğitimine Katkıları”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, *Bilgi ve Bellek, Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi*, Yıl: I, S: I, 2004, s. 119-132.
- EGE, Rıdvan, “Sevgili Baltacıoğlu Ailesi”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 21.
- ERGÜN, Mustafa, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri*, Ankara, 1996.
- FELEK, Burhan “Baltacıoğlu da Göçtü”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 58.
- GÖÇERİ, Nebahat, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Halk Eğitim Anlayışı”, *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. III, S: 1, Ocak-Haziran 2003, s. 39-82.

- _____, “Toplumsal Bir Kalkınma Modeli Olarak İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Din Eğitimi Anlayışı Üzerine Bir Deđerlendirme””, *Ç.Ü. İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, C. III, S: 2, Temmuz-Aralık 2003, s. 45-64.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Pulat, “Bilgin ve Düşünür Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 30.
- ILGAZ, Hesene, “Ölümünün Kırkıncı Günü”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 51.
- ILIPINAR, Emirhan, “İ. H. Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 50.
- İĞDEMİR, Uluğ, “Baltacıoğlu’nun Ardından”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 21.
- İNAN, M. Rauf, “Zamanın önünde Düşünen ve Yürüyen Adam”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 16-19.
- KAFADAR, Osman, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Ankara, 1997.
- KARAL, Enver Ziya, “Baltacıoğlu’nun Eğitim Tarihimizdeki Yeri”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 20.
- KIRBY, Fay, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, (Yay. Haz. Engin Tonguç) Ankara, 2000.
- Nafi Atuf, *Türkiye Maarif Tarihi II*, İstanbul, 1932.
- ÖNDER, Ali Rıza “Hocanın Yeri”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 33.
- ÖYMEN, Hıfızrahman Raşit, “Kitaplar Arasında” *Ülkü*, C. III, S: 32, 1943, s. 19-21.
- _____, “Baltacıoğlu ve Yeni Adam”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 10-11.
- ÖZERDİM, Sami N., “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 30.
- ÖZTÜRK, Faruk, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Felsefesinde ‘İman’ ve ‘Ahlak’ Kavramı” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi Dergisi*, C. 41, S: 1, 2008.
- ŞENER, Sevda, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Tiyatro”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 24-27.
- TANER, Haldun, “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 59.
- TAŞKIRAN, Tezer, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, (Yer ismi yok), 1973.
- TONGUÇ, İsmail Hakkı, *İlköğretim Kavramı*, C. I, İstanbul, 1946.
- TOZLU, Necmettin, *İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, 1989.

TUNCOR, Ferit Ragıp, “Yeni Adam ve Baltacıoğlu”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 32.

ULUSOY, A., “Baltacıoğlu, İsmail Hakkı”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C. II, Ankara, 2002, s. 176-181.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1998.

TEKEREK, Nurhan, “Tiyatromuzun Modern Tiyatroyla Kesişmesi Yolunda Gelenekselin Önemi ve Baltacıoğlu’ndan Bir Deneme: Kafa Tamircisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 1, S: 1, Ocak-Temmuz 2005, s. 157-172.

Yeni Adam, “Çok Yönlü Düşünür ve Yazar İ. Hakkı Baltacıoğlu”, S: 921, Mayıs 1978, s. 56-57.

Yeni Adam, “Baltacıoğlu’nun Bulunduğu Görevler”, S: 921, Mayıs 1978, s. 13.

YETKİN, Suut Kemal, “Büyük Bir Öncü”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 22-23.

YURDADOĞ, Berin U., “Baltacıoğlu’nu da Yitirdik”, *Yeni Adam*, S: 921, Mayıs 1978, s. 29.

